

Bethlehemkerk - De Morgenster
Zondag Trinitatis 7 juni 2020
Eerste dienst in de serie 'Radicale woorden van Jezus'
Thema: 'Opnieuw geboren worden'

ORDE VAN DIENST

Inleidende orgelmuziek
Luiden van de bel
Aansteken van de kaarsen
Woord van welkom door de ouderling van dienst
Zingen: 'Heer, onze Heer, hoe heerlijk is uw naam' [LB 8a]
Bemoediging en groet
Drempelgebed
Zingen: 'Hoe ik ook ben' [928]
Gebed om ontferming, besloten met het zingen van lied 301k
Glorialied: 'Dank, dank nu allen God' [704]
Moment met de kinderen
Eerste schriftlezing: Ezechiël 37: 1-10
Zingen: 'Al wat een mens te kennen zoekt' [LB 848]
Epistellezing: 2 Korintiërs 5: 13-17
Muzikaal intermezzo
Evangelielezing: Johannes 3: 1-21
Zingen: 'Dat wij volstromen' [694]
Overweging
Zingen: 'Nu heeft het oude leven afgedaan' [353]
Dankgebed, voorbeden, stilgebed en Onze Vader
Mededelingen
Slotlied: 'De Geest des Heren heeft' [686]
Zending en zegen"

OVERWEGING

We beginnen onze serie 'radicale woorden van Jezus' met een gesprek dat wat wegheeft van twee schepen die elkaar in de nacht passeren. Het komt niet echt tot contact tussen Nikodemus, een leider van de Judeeërs, en Jezus. Ze praten langs elkaar heen. Na die mislukte dialoog gaat het over in een monoloog van Jezus. Je denkt: die Nikodemus zal wel teleurgesteld naar zijn bed zijn gegaan. Maar schijn bedriegt, want vier hoofdstukken verder neemt dezelfde Nikodemus het op voor Jezus. En aan het eind van het evangelie, als Jezus gestorven is, komt Nikodemus met kostbaar materiaal om te helpen bij de begrafenis. Op die manier vormt Nikodemus een contrast met Judas, de leerling die Jezus verraadde. Judas ging van het licht naar het duister. Bij Nikodemus is het andersom: die gaat van het duister naar het licht.

Zijn eerste ontmoeting met Jezus vindt plaats in de nacht. Dat wordt vaak als een teken van lafheid of zo gezien, maar misschien was het wel gewoon een poging van de Farizeeër om een rustig moment met Jezus te hebben, zonder een menigte mensen er om heen. Vergeet niet: dit verhaal speelt in Jeruzalem op het *Paasfeest*, moment van enorme drukte in de stad – en verder ook een sleutel tot het verstaan van het verhaal, maar daarover later meer.

Graag wil ik wat verder inzoomen op het gesprek in dit verhaal. Wat wordt er eigenlijk gezegd, en waarom raakt dat ook ons? En hoe zit het met dat merkwaardige misverstand tussen beide sprekers? Maar eerst nog een enkele associatie bij het thema van deze dienst: 'Opnieuw geboren worden'. Als je daar een tijdje op mediteert dan komen er allemaal beelden naar boven. Je denkt aan mensen die op een bepaald moment werkelijk een nieuw begin in hun leven hebben kunnen maken. Gisteren bijvoorbeeld stond er in de krant een groot interview met cabaretier Najib Amhali. Die heeft jarenlang aan drie verslavingen tegelijk geleden: aan coke, aan alcohol en aan gokken. Zijn leven werd een ramp. Al enkele jaren is hij volledig clean. Hijzelf is gered. Hij heeft zijn gezin met twee kleine kinderen kunnen redden.

Een nieuwe geboorte: ik denk aan de beelden van de bevrijdingsfeesten in mei 1945. De mensen waren euforisch: nu gaat het allemaal anders worden, we kunnen opnieuw beginnen, we kunnen weer gaan bouwen!

Maar je kunt ook letterlijk denken aan de geboorte van een mens. Bij een geboorte komt er iets aan het licht dat volledig nieuw is, iets dat op geen enkele manier van tevoren in te vullen is. Geboorte roept op: toekomst, hoop, groei... Wie ooit de geboorte van een kind heeft meegemaakt weet hoe dat is. En wie dat niet heeft meegemaakt kan zich inleven.

Tot slot denk ik aan de beelden uit de Verenigde Staten van de laatste week. De dood van George Floyd heeft iets losgemaakt, wereldwijd. In onze beste momenten hopen we dat het sterven van deze ene zwarte man iets van een nieuw begin losmaakt, een wereld zonder racisme, een wereld zonder bruut geweld. Stel je eens voor dat we nu aan de vooravond staan van de geboorte van zo'n nieuwe wereld? Of dat de pandemie die onze aarde teistert de geboorte inluidt van een nieuwe economie, een eerlijker verdeling van de rijkdommen van onze aarde?

Terug naar het verhaal over opnieuw geboren worden. Nikodemus is een vooraanstaande man, iemand uit de kring van de Farizeeën. Terwijl andere Farizeeën kritische vragen hebben gesteld over het dopen door Johannes de Doper is Nikodemus oprecht nieuwsgierig en staat hij open voor Jezus: hij noemt hem een 'leraar die van God gekomen is'. Immers: de wondertekens die Jezus al heeft laten zien die kunnen alleen maar met Gods hulp gedaan worden. Daar gaat Jezus echter niet op in. Hij geeft direct een eigen richting aan het gesprek, in de nacht, met de radicale woorden die dus verder centraal staan in deze dienst: *'alleen wie opnieuw wordt geboren, kan het koninkrijk van God zien.'*

Nikodemus snapt het niet. Hij denkt aan geboorte uit de moederschoot. En elk weldenkend mens snapt dat je niet kunt terugkeren in de moederschoot en nog een keer geboren worden. Nikodemus komt hier wat dom over maar ja de woorden van Jezus zijn – althans in het Grieks van het Johannes-evangelie – inderdaad wel misverstandwekkend.

Het woord dat Nikodemus opvat als 'opnieuw' kan ook op een andere manier vertaald worden, namelijk als 'van boven'. Terzijde: dit woordspel kan alleen in het Grieks, niet in het Aramees dat door Jezus en Nikodemus zal zijn gesproken. We hebben dus te maken met een verhaal dat later is ontstaan, in de Grieks-sprekende gemeente van Johannes. Als we nu uitgaan van die Griekse tekst dan bedoelt Jezus vast en zeker dit te zeggen: je moet 'van boven' geboren worden. Dat blijkt uit de nadere uitleg die Jezus geeft. Daarin zegt hij het weer iets anders: je moet geboren worden uit 'water en geest'. Het water dat is het water van de doop. De geest, dat is de kracht die hoort bij de doop – zoals toen bij de doop van Jezus in de Jordaan de Geest op hem neerdaalde in de vorm van een duif. Het water is hier een symbool van reiniging. De Geest staat voor beweging, verandering, iets nieuws scheppen. Als we dit allemaal samen nemen dan zegt Jezus dus zoiets als: alleen wie anders geworden is, wie zich heeft willen laten veranderen, alleen wie aangeraakt is door de Geest, alleen die zal het Koninkrijk van God zien.

Dat is best radicaal. Vandaar dat we als Hilversumse predikanten deze tekst in onze serie hebben opgenomen. We maken het onszelf vanmorgen niet gemakkelijk. We moeten veranderen. En wie heeft daar nu uit zichzelf zin in? Bijna niemand toch? Laten we even doorlezen. Jezus zegt: *'Wat geboren is uit een mens is menselijk, en wat geboren is uit de Geest is geestelijk'*. Is daar hulp te vinden om verandering aan te durven? Het gaat hier om een flink contrast. Aan de ene kant heb je dus het algemeen menselijke, en daarnaast iets dat er bij komt, namelijk de Geest van God. Daarin klinkt over ons mens-zijn iets negatiefs door dat ons op het eerste gezicht niet lekker zit, in elk geval mij niet lekker zit. Na het lezen van een krant viel mij dit in. Misschien bedoelt Johannes wel dit: dat je van generatie tot generatie kunt doorgaan met dingen doorgeven die eigenlijk fataal zijn. Zo gaat het bijvoorbeeld met racisme. Dat wordt ook van de ene op de andere generatie doorgegeven als was het de lucht die we inademen: *'wat geboren is uit een mens is menselijk'*. Niemand stelt er een vraag bij, iedereen denkt dat het zo hoort. Totdat iemand de schellen van de ogen vallen. Totdat iemand gaat kijken met een blik, door Jezus bepaald, geboren uit de Geest. Tot het moment dat iemand opstaat en de grote vraag stelt: *waarom??* Totdat iemand beseft: we dachten dat we vrij waren van racisme, maar wij zijn ook racist, ik ben ook een racist. Er moet iets veranderen. Waar komt die gedachte vandaan? Hoe is die gedachte ontstaan? *Tja, dat is net als de wind... 'je weet niet waar hij vandaan komt en waar hij heen gaat'*.

Deze beweging van niet zien naar zien, deze beweging van stil zitten naar opstaan, deze beweging van dood naar leven, die wordt ons ook getekend in de profetie van Ezechiël, over de uitgedroogde beenderen. Een visioen dat staat voor de terugkeer van de ballingen. Eerst voegen de botten zich aaneen. Er komen pezen bij, en vlees, en huid. Maar ademen doen ze nog niet. Dat is pas als de wind van God er overheen komt. En nu moet u weten, zowel in het Hebreeuws als in het Grieks geldt: het woord voor wind, adem of Geest is één en hetzelfde woord. *Alleen wie van boven geboren wordt, wie zich aan laat raken door de Geest van God, die zal iets van het Koninkrijk van God zien.*

Ik had al eerder gezegd: let op! Dit verhaal speelt zich af rond het Paasfeest. Op het moment dat het gesprek tussen Jezus en Nikodemus plaatsvindt wordt herdacht en gevierd dat een slavenvolk bevrijd is geweest. Op dit feest wordt opnieuw beleefd dat hemelse plannen ('van boven' zagezegd) over vrede en recht op aarde mogen worden gerealiseerd. De kern van Pasen is: *opnieuw geboren worden*, bevrijd worden. Dankzij de trouw van God, dankzij de trouw 'van boven'. De gemeente van Johannes leeft ook uit Pasen. Dan niet alleen het feest van bevrijding uit Egypte, maar ook Pasen als het moment waarop de trouw van God zichtbaar wordt in wat er gebeurt aan Jezus, de Mensenzoon, Gods ultieme teken van liefde zoals even later in het verhaal uit de mond van Jezus zelf zal klinken. Die liefde is niet vanzelfsprekend. Het is een beweging van èn toch. Van een graankorrel die sterft in de aarde maar opkomt in de nieuwe lente, opnieuw geboren wordt.

Deze week werd ik gefraspeerd door het verrassende, het onvanzelfsprekende van dit alles. En daarom heb ik in de nieuwsbrieven van onze beide wijkgemeenten ook een stukje op laten nemen waarin ik het heb over twee vormen van religie. De ene vorm denkt vanuit harmonie, vanuit een natuurlijk band tussen God en mens. Dan zing je graag liederen over al het schoons in de natuur dat God ons geeft. Bij een tweede vorm denk je vanuit een breuk. De wereld is niet zoals zij zou kunnen zijn. Jijzelf zou eigenlijk anders kunnen zijn. God en mens zijn niet zomaar samen te denken. De evangelist Johannes is er overduidelijk één van de tweede soort, net als de apostel Paulus die het tegen zijn gemeente in Corinthe heeft over 'een nieuwe schepping': als je gaat kijken met de blik van Jezus geldt: 'het oude is voorbij, het nieuwe is gekomen'. Twee vormen dus, de ene denkt meer vanuit harmonie, de ander meer vanuit een breuk. Beide vormen kunnen voorkomen in een mensenleven. Als kind ben je misschien begonnen vanuit een beleving van harmonie. Als volwassene ben je misschien ooit op een punt gekomen van 'tot hier en niet verder'; nu moet er iets veranderen; nu moet ik echt God bidden om hulp dat ik inderdaad, daadwerkelijk veranderen kan. Straks na de dienst zal er zowel in de Bethlehemkerk als in de Morgenster gezoomd worden. En ik heb u uitgenodigd om ook hierover doorte praten: *Hoe staat u hierin? Bent u meer van de eerste of meer van de tweede vorm van spiritualiteit? Meer van de harmonie of meer van de breuk?*

Hier had ik kunnen stoppen. Maar ik wil u nog iets doorgeven. Ondanks alle verbindingen die ik heb gelegd met de wereld van vandaag zou het toch kunnen blijven hangen dat het bij de Jezus van het Johannes-evangelie gaat om een tegenstelling van mens-zijn en geest waarbij het leven van alledag tekort komt. En toen dacht ik aan het werk van Dietrich Bonhoeffer. De herdenking van de 75^e sterfdag van Dietrich Bonhoeffer is door de Coronacrisis flink in het water gevallen. Dat is jammer. Ik lees de laatste tijd weer regelmatig van hem, en ik werd getroffen door een stuk dat hij in 1939 of 1940 heeft geschreven over Psalm 119. Ook al eerder had Bonhoeffer er over geschreven dat we trouw moeten zijn aan de aarde. In zijn meditatie over psalm 119 is hij aangekomen bij vers 19: 'Ik ben een vreemdeling op aarde'. In de Lutherse vertaling die Bonhoeffer gebruikte: 'ik ben een gast op aarde'. Hij zegt dan: we moeten ons gedragen als een goede gast. Een gast respecteert de plek waar hij verblijven mag, is daar dankbaar voor. Een paar jaar later schrijft hij vanuit zijn cel aan Maria von Wedemeyer, zijn verloofde: 'Ik vrees dat een christen die slechts met één been op aarde staat, ook slechts met één been in de hemel staat'. Een christen behoort dus met twee benen op aarde te staan, Dat is de plek die God ons gegeven heeft, als gast. Dat is de plek waar we uitgenodigd worden met de blik van Christus te gaan kijken, en waar onze handen vinden wat we kunnen doen. Dat kost ons iets. Het gaat niet vanzelf. Je moet je laten aanraken door Gods Geest: 'van boven' of opnieuw geboren worden. Laten we daarvan zingen!

Erik van Halsema

Gebruikte literatuur:

- Dietrich Bonhoeffer Werke 15
- Sjef van Tilborg. *Johannes* (Belichting van het bijbelboek)
- Jon Paulien, *Art. Nicodemus*. In: Anchor Bible Dictionary
- Jean Zumstein, *Das Johannesevangelium* (K.E.K.)